

VEREENIGING
TER BEOEFFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1877-1878.

Vergadering op Donderdag, den 21^{en} December 1878.

Aan de orde is:

1°. De ballotage van kandidaten.

Met algemeene stemmen wordt als lid aangenomen de heer E. V. Jeltens, gep. luit. kol. van het O. I. leger te 's Gravenhage.

2°. De verkiezing van een lid van het Bestuur, ingevolge art. 17 van het reglement.

De VOORZITTER. Van de twee leden, die in de vorige vergadering tot leden van het Bestuur zijn benoemd, heeft alleen de heer Hoyer de benoeming aangenomen. De heer Kniphorst heeft gemeend, voor het lidmaatschap van het bestuur te moeten bedanken. Ik verzoek daarom de heeren tot de keuze van een nieuw lid te willen overgaan, en noodig de heeren Jansen en Verspyck, het stembureau te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen op drie na tot lid van het Bestuur wordt benoemd de heer luit. kol. den Beer Poortugael. De heer Carré verkreeg 2 stemmen; 1 stembiljet was oningevuld gelaten.

De VOORZITTER. Aangezien de heer den Beer Poortugael niet tegenwoordig is, zal hem van de benoeming worden kennis gegeven, en daar het niet bekend is, of de gekozene zijne benoeming zal aannemen, kan ook in deze vergadering nog niet worden over-

gegaan tot de benoeming van den Voorzitter, die uit het voltallig Bestuur gekozen moet worden. Ik zie mij hierdoor in de noodzakelijkheid, de vergadering nogmaals te moeten vragen, of zij mij ook voor dezen avond als President wil laten fungeeren.

(Toejuichingen).

De VOORZITTER. Dan is nu aan de orde de voor heden avond aangekondigde verhandeling over *het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen*. Ik geef het woord aan den heer M. C. U. Huber.

De heer HUBER:

Onder het groot aantal belangrijke wetten, die in het afge-loopen jaar zijn tot stand gekomen, bekleedt die ter reorganisa-tie van de K. M. A. eene gewichtige plaats. Die wet toch zal moe-ten medewerken om te voorzien in het belangrijk te kort aan Officieren bij de verschillende wapens en daardoor tevens ter verhooging van het wetenschappelijk peil der Officieren. Wel hebben we door sommigen de aanneming dier wet hooren betreu-ren: door den een, omdat hij meende dat wij daarmede een stap achteruitgingen, omdat hij de wet noemde een terugkeeren tot een ouderen en verouderden toestand; door een ander b. v. om de, niet van eigenbaat vrij te pleiten, meening dat een grooter aan-tal kadetten, een grooter aantal adspiranten voor den Officers-rang, een nadeeligen invloed zou uitoefenen op de herziening der tractementen, ja, die herziening geheel zou tegenwerken; maar over het algemeen verheugde men zich zeer over de aan-neming. De vroegere organisatie, de organisatie die thans begraven is, was misschien uitstekend, wij willen dit niet tegenspre-ken, — zij was misschien *bijna* volmaakt, maar zij had toch één gebrek, n.l. zij kon niet of bijna niet worden toegepast uit ge-brek aan adspiranten; zij was misschien goed, maar zij gaf geene vruchten. In plaats van te werken ten nutte van het leger, werkte zij ten nadeele daarvan. Immers, het onmiddellijke gevolg er van was dat we geen Officieren kregen; het middelijke gevolg, dat te gelijk het mindere kader meer en meer verliep. De nieuwe organisatie zal waarschijnlijk meerdere, zoo niet betere vruch-ten afwerpen.

Het was dan ook natuurlijk dat, gedurende de openbare behandeling dier wet, zoowel bij de schriftelijke als mondelinge gedachtenwisseling, de gang van zaken met de meeste belangstelling werd gevolgd, en meer dan ooit in de dagelijksche gesprekken, het vraagstuk van onderwijs op den voorgrond trad. Als van zelve rees daardoor de vraag bij mij op, of het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen ook geene herziening behoefde, en volgde in logischen gedachtengang het geheele, zoowel het middelbaar als het lager onderwijs. Ik oordeelde dit onderwerp van voldoende gewicht, om het in een onzer meest gelezen tijdschriften te behandelen en had daartoe reeds eenige bouwstoffen verzameld, toen ik van het Bestuur dezer Vereeniging de vleierende uitnoodiging ontving tot het vervullen eener spreekbeurt in dezen winter. Dat was eene uitstekende gelegenheid, om het onderwerp, dat toch reeds sedert eenigen tijd mijne aandacht bezig hield, in debat te brengen, veel beter, veel doeltreffender dan in een tijdschriftartikel, aangezien hier ook onmiddelijk de opinie van anderen wordt vernomen, van anderen voorlichting wordt ontvangen. Toen ik ten slotte de lange en door inhoud en vorm niet minder breede lijst van behandelde onderwerpen gedurende een 10tal jaren nasloeg en nergens een woord over ons wetenschappelijk onderwijs zag gerept, toen was mijn besluit bepaald.

Ik heb gemeend aan mijn onderwerp in zooverre eenige uitbreiding te geven, dat ik ook met een enkel woord wil gewagen van het L. O. bij de korpsen, van de z. g. korpsscholen. Hiertoe doe ik een beroep op uwe welwillende aandacht, maar tevens op eene welwillende beschouwing over het onderwerp, dat ik wensch in te leiden, en over de wijze, waarop dit door mij geschiedt, omdat niemand meer dan ik overtuigd ben, dat mijnen arbeid vele gebreken aankleven.

Bij de beoordeeling van ons lager onderwijs, d. w. z. van het L. O. bij de korpsen, valt al dadelijk eene bijzonderheid in het oog, waarop ik uwe aandacht wensch te vestigen, nl. de geheele wetteloosheid van dat onderwijs en de nadeelige gevolgen daarvan. Art. 15 toch der Wet van den 13^{en} Aug. 1857 *Stbl.* No. 103 tot regeling van het L. O. luidt als volgt:

„Deze wet is niet toepasselijk: *a.* enz.; *b.* op militaire onderwijzers en het onderwijs door hen gegeven aan militairen.” Wij staan dus onder en boven de Wet, en wij alleen, want het onderwijs, dat eenigszins analoog met het militaire mag genoemd worden, in zooverre dat het gegeven wordt aan menschen, buiten hun gewonen werkkring staande, het onderwijs in de gevangenissen, staat wel degelijk onder toezicht der Wet. Immers onder dagteekening van 2 Nov. 1864 heeft de Min. v. B. Z. aan HH. Insps. van het L. O. medegedeeld, dat een beambte, aan het hoofd eener gevangenis geplaatst en die geweigerd had inlichtingen te geven aan de Plaatselijke Schoolcommissie, door den Hoogen Raad strafbaar was geoordeeld, en dat daardoor overleg tusschen den Min. v. B. Z. en van Just. had plaats gehad, vooral wat betreft de bevoegdheid der onderwijzers en het toezicht. De Min. van Just. verzocht HH. Insps. en Schoolopzieners, om de scholen der gevangenissen te bezoeken, mits zij vooraf in overleg treden met de Commissiën van administratie dier gèstichten. Onze wetteloze toestand maakt wel, dat wij ons op dat gebied geheel vrij kunnen bewegen en dat alles eenvoudig afhangt van ministerieele bepalingen, die door de korpscommandanten nader worden gepreciseerd; hij heeft evenwel zeer groote nadeelen. Wij noemen als een enkel voorbeeld de weinige zorg, die er besteed wordt aan het korps onderwijzers. Dit wil niet zeggen, dat de chefs niet de noodige zorg besteden aan de kenze, volstrekt niet; zij kiezen hunne beste sujetten, maar wie zijn dat? Een goed, flink onderofficier, die uitnemend orde kan houden, die heel goed zijn klasse het exerceeren heeft geleerd, die gehuwd is en best op 's Konings verjaardag de gratificatie kan gebruiken, al is die nog zoo klein, wordt dikwerf op één of meer dier gronden gerekend als geschikt te zijn voor onderwijzer op de huishoudelijke School. Slaan wij echter een blik op de vereischten, waaraan een hulponderwijzer moet voldoen, als hij zijne acte wil behalen, dan zullen we zien, hoever het militair L. O. in dezen ten achter is. We nemen daarbij niet het geheele programma, maar zullen slechts op twee vereischten de aandacht vestigen. Ten eerste op punt 4, luidende als volgt: „Vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist

en gemakkelijk uit te drukken." Vergelijken wij dezen eisch met de redactie, die menig uitstekend sergeant-majoor of fourier aan de eenvoudigste rapportjes geeft, dan zal toch niemand hun bepaald „vaardigheid" toekennen om zich juist uit te drukken. En hebben onze onderofficieren-onderwijzers eenig begrip van klassikaal onderwijs, van de gepaste middelen om orde en tucht in de school te handhaven en van de inrichting van het L. O. in Nederland, gelijk ook van den hulponderwijzer wordt gevergd?

Uit paedagogisch oogpunt is dus ons onderwijzend personeel onvoldoende. Onder meer wil ik uwe aandacht vestigen op het „Verslag van den staat der hooge-, middelbare- en lagere scholen over 1875—1876," welk verslag onder dagteekening van den 16 Januari jl. aan de leden van de 2e Kamer der St.-Gen. is rondgedeeld. In dit verslag komen allerbelangrijkste bijzonderheden voor. Zoo zien wij dat bij een schoolgaand personeel van ± 7000 man het aantal onderwijzers *zonder* het radicaal 244, dat *met* het radicaal slechts 21 bedroeg, waarvan alleen 11 bij het 8e Reg. Inf., derhalve eene verhouding als 1 onderwijzer per 26 leerlingen, maar slechts 9% der onderwijzers bezat het radicaal om als zoodanig op te treden. Ik wil hiermede niet geacht worden laag neer te zien op ons onderwijzend personeel, noch de goede resultaten over het hoofd te zien, geenszins, — iedereen zal hulde brengen aan den ijver en aan den goeden wil, waarmede het schoolonderwijs wordt gegeven door mannen, die er niet voor zijn opgeleid; maar desniettemin is de toestand gebrekkig. Deze gebrekkige toestand moge bij het militair schoolonderwijs niet zulk een nadeeligen invloed hebben als bij het openbaar L. O. waar dit aan kinderen wordt gegeven, toch is het duidelijk, *of* dat de wet te veel bekwaamheden vergt van den hulponderwijzer, *of* dat de resultaten van het militair L. O. minder mochten zijn, dan het geval zou kunnen wezen. Toch is het schoolonderwijs een zeer gewichtige tak van dienst, die alle belangstelling waardig is. Immers in het jaar 1875—1876 was het aantal schoolgaande miliciens in ons leger op 9 na 5000, waarvan 756 *niets* en 1084 slechts gebrekkig konden lezen en schrijven, een totaal dus van 1840 of bijna $\frac{1}{3}$ der geheele lichting of $\frac{2}{3}$ der schoolgaande miliciens. Dit groote

getal behoeft geene verwondering te baren, wanneer we eenige bladz. verder in genoemd verslag lezen, dat in 1875 gemiddeld 17% der kinderen tusschen 6—12 jaren niet ter school gingen, en wel in Januari, als de scholen alle het meest bevolkt zijn. Het aantal schoolgaande miliciens bij de verschillende korpsen hangt zeer veel af van de provinciën, waaruit die korpsen hunne manschappen ontvangen, en van de garnizoenen, waar zij verblijf houden. Zoo was in 1875—76 het getal schoolgaande milit. van het Reg. Gr. en Jag. 234, terwijl daarop onmiddelijk volgt het 1e Reg. Inf. met 640.

Een ander gevolg onzer wetteloosheid ten opzichte van het L. O., is de slechte toestand der geldmiddelen, die voor het onderwijs besteed kunnen worden en waartoe $\pm f 60$ per bataljon wordt verstrekt. Wat dat betreft, is niets beter dan wettelijke regeling, waarop de uitgaven steeds gebaseerd moeten zijn. Thans moet het schoolonderwijs zich tevreden stellen met bovengenoemde kleine som, die als genadebrood wordt gegeven. Het openbaar L. O. kostte aan het Rijk, aan de Provinciën en aan de Gemeenten te zamen in meergemeld jaar een totaal van $f 7,300,000$ of $\pm f 2$ per hoofd, d. w. z. niet per schoolgaand hoofd, maar per Nederlander. Wanneer wij eens rekenen konden op $f 2$ per scholier, dan zouden de leermiddelen zeker uitstekend kunnen zijn, de vergoedingen aan het onderwijzend personeel ruimer, de resultaten beter. Ook wat betreft het onderwijs geldt de waarheid der spreekwoordelijke uitdrukking: „elke waar is naar zijn geld.”

Voordat we van dit gedeelte van ons onderwerp afstappen, willen we nog met een enkel woord den toestand beschouwen bij de naburige Staten. Vooreerst hebben we België. In 1869 waren er ingeschreven ruim 44000 jongelingen, waarvan bijna 11000 niet konden lezen of schrijven, terwijl bij de laatste 10jarige statistiek in 1870 is gebleken, dat meer dan $\frac{1}{3}$ der Belgen niet kon lezen of schrijven. De toestand is daar te lande dus nog erger dan bij ons. Terwijl in België 11% der bevolking ter school gaat en dit getal bij ons 14% bedraagt, zien wij het in Pruisen stijgen tot 17%; terwijl van de 100 kinderen die in de schooljaren zijn (6—12 jaar) bij ons 17% geen

onderwijs genieten, daalt dit cijfer door geheel Pruisen (en wel voor den leeftijd van 6—14 jaren), op 4 %. Van daar dan ook dat onder het contingent voor 1870 in Pruisen zich nog geen 5 % bevonden, die niet konden lezen of schrijven en waarvan Posen, de provincie Pruisen en Westphalen het grootste aantal leverde. Voor 1875—76 zijn in Pruisen ingedeeld $\pm$ 118000 man (117.895). Van dit aantal waren er 3214 die niet de minste schoolkennis hadden opgedaan, waarvan Posen met bijna 14 %, en afdalende tot Lauenburg met 0,000 % of in het algemeen 2,72 %. Duruy, Minister van Openbaar Onderwijs in Frankrijk, deelde in 1864 in een rapport aan den Keizer mede, dat Pruisen op de 100 jonge soldaten slechts 3 telde, die geheel onkundig waren; hierin is dus van 1864—1875 eene verbetering op te merken van 3 % tot 2,72 %. Jules Simon meldt in zijn werk „l'Ecole”, dat Beieren in 1864 8 % soldaten telde, die slechts gebrekkig konden lezen of schrijven. Beschamende cijfers voor ons, die nog bijna 19 % in onze gelederen tellen! Het L. O. op de korpsscholen is dus eene zaak van buitengewoon veel gewicht, waaraan niet te veel waarde kan worden gehecht.

Omtrent het allerlaagste onderwijs bij de korpsen in Pruisen is mij niets bekend; wellicht wordt het niet eens gegeven. In België bestaat het evengoed als bij ons en is daar zelfs opgenomen in de militiewet, nl. dat ieder ongecoefende gedurende zijn dienstdtijd *moet* leeren lezen en schrijven, en dat hem het groot verlot kan worden onthouden, tot hij voldoende geoefend is. Met deze laatste bepaling wordt intusschen nog al vrij wel de hand gelicht. Deze zoogenaamde „cours des illettrés” staat onder toezicht van een kapitein per regiment, aan wien twee officieren en tal van onderofficieren zijn toegevoegd. Het onderwijs begint eerst nadat de manschappen bijna een jaar onder de wapenen zijn, want de eerste helft van October is de tijd van opkomst der lichting. Gedurende dien eersten winter hebben de comp^s. commdⁿ. ruimschoots de handen vol met het militaire onderwijs, hetwelk van den eersten tot den laatsten dag der recrutentijd geheel op den comp^s. commdt. berust. De tweede winter wordt zeer dikwijls doorgebracht met langdurige verloven, zoodat ook dan het on-

derwijs niet veel beteekent en eigenlijk de laatste wintermaanden daarvoor de meest belangrijke zijn. Bovengenoemde bepaling in de wet op te nemen, is derhalve niet wenschelijk. Elke bepaling toch, die niet gehandhaafd wordt, vermindert het prestige der wet en bij onzen korten dienstdaag kan men in de wintermaanden den onontwikkelde niet naar behooren leeren lezen en schrijven. Wij moeten daarbij vooral in het oog houden, hoeveel dagen van schoolverzuim er wel zijn. Elke wacht is oorzaak van het verzuim van 2 lessen, en de man is van de 6 dagen minstens één op en één van wacht, of reeds $\frac{1}{3}$ der schooldaagen. Is hij dan nog maar eens per week door corvée verhinderd, dan verzuimt hij reeds de helft. Verder gaat hij 14 dagen met verlof, zoodat, van de 5 wintermaanden, als maximum 2 maanden van schoolonderwijs overblijven. Met deze korte schets stappen wij van dit onderwijs af en gaan over tot het meer uitgebreid lager onderwijs, maar wijzen alleen nog op de „*école régimentaire*” in België, bestemd om onderofficieren en korporaals te vormen. Elk regiment heeft deze school, welke onder het toezicht staat van een kapitein, die den titel draagt van „*commandt. de l'école régimentaire*”, welke titel door den Minister van Oorlog wordt verleend. Hij wordt in zijne taak bijgestaan door twee officieren en door onderofficieren, die als onderwijzers optreden. Hunne leerlingen zijn *die* vrijwilligers, die geschikt geacht worden, om later als korporaal of onderofficier op te treden. Bij uitzondering worden goed onderwezen miliciens, die men tot bovengenoemde betrekkingen geschikt acht, op deze lessen toegelaten.

Van meer uitgebreid lager onderwijs vindt men in het leger van Pruisen twee klassen. De 1^e klasse dient voor hen, die onderofficier willen worden, (de *capitulanten*), de 2^e voor de onderofficieren zelve en dient voornamelijk als voorbereiding tot burgerlijke betrekkingen. De 1^e klasse omvat: het lezen, schrijven, de 4 hoofdregels, ook met tiendeelige breuken, de tijdrekening, aardrijkskunde en geschiedenis (beide van Duitschland). De 2^e klasse gaat verder en behandelt de taalkunde, de leer der interpunctie en de syntaxis, het schrijven van rapporten, dienst- en ambtsbrieven, het rekenen tot en met de gezelschapsrekening en de samengestelde evenredigheden, de inhoud van

figuren en omwentelings-lichamen, een en ander alleen praktisch, de aardrijkskunde van Europa, de geschiedenis, zoowel Duitsche als algemeene, het teekenen met liniaal en passer tot het vervaardigen van croquis. Van een volledig gevolgden cursus worden den onderofficieren diploma's uitgereikt, die recht geven op verschillende burgerlijke bedieningen. „Tot een goed onder-richt,” zoo zegt het desbetreffende voorschrift, „is niet noodig *veel* te weten, maar *goed* te weten, weshalve bij het schoolon-derwijs deze grenzen nimmer mogen worden overschreden.”

In België wordt het meer uitgebreid L. O. gegeven in 5 verschillende studiejaren, die in het algemeen den naam van avond-school dragen en die verdeeld zijn in: 1^o. een avond-cursus, nl. het 1^e en 2^e studiejaar, een particuliere cursus die het 3^e, en een speciale cursus, die het 4^e en 5^e studiejaar vertegenwoordigen. De leerlingen behoeven nu juist deze 5 studiejaren niet in evenveel tijd te doorloopen; zij kunnen naar gelang hunner bekwaamheden de lessen eener hoogere klasse volgen en evengoed een geheel studiejaar overspringen. Het onderwijs in die particuliere en speciale cursussen komt vrij wel overeen met dat van onze 3^e en 2^e klasse cursus; 't zijn voorbereidingen tot den hoofdcursus „l'école spéciale.” Met uitzondering van de commandanten der regiments-scholen hebben de officieren, die met het onderwijs zijn belast, geen enkelen buitengewonen titel. Zij zijn van sommige diensten vrijgesteld en genieten geene toelage, doch hebben recht op een maand verlof met behoud van tractement na afloop van het schooljaar. Dit schooljaar duurt 9 maanden, vervolgens eene maand verlof en daarna gaan de officieren gedurende twee maanden al hun diensten verrichten bij hunne respectieve compagniën, escadrons of batterijen. De avond-cursus is verplichtend voor alle onderofficieren en korporaals, die beneden de 30 jaren zijn en wier ontwikkeling te wenschen overlaet; de particuliere en speciale cursus moet worden bijgewoond door hen, die voor officier worden opgeleid en wier wetenschappelijke kennis niet voldoende is voor de speciale school.

Meer uitgebreid en meer in détails tredende, wensch ik uwe aandacht thans te vestigen op het M. O. in het leger, waartoe

ik den hoofdcursus en het daar gegeven onderwijs reken. Wanneer wij toch nagaan, wat de wet op het M. O. door dit onderwijs verstaat, dan zien wij in dat programma de meeste overeenkomst met het programma van den hoofdcursus en met de eischen, die aan den officier in wetenschappelijk opzicht worden gesteld.

Dit onderwijs verkeert in denzelfden staat van wetteloosheid als het militair L. O. Ook in de wet op het M. O. zegt art. 11: „Deze wet is niet toepasselijk op inrichtingen van onderwijs der zee- en landmacht, noch op de onderwijzers bij die inrichtingen aangesteld." Deze inrichtingen zijn ook de eenige, die aan het toezicht op het M. O. zijn onttrokken. Even goed als bij het L. O. is deze wetteloze toestand oorzaak, dat het peil, waartoe het verheven of waartoe het verlaagd wordt, afhankelijk is van de meer of minder ruime inzichten van den Minister van Oorlog. In den regel zal dit wel niet zooveel kwaad kunnen, maar bij ontstaand gebrek aan officieren is het een verleidelijk middel om, door de hand te lichten met de vereischten voor het examen, spoedig in het bestaande gebrek te voorzien. Bij het L. O. doet zich dit gebrek minder klemmend gevoelen, daar leert men nog altijd genoeg; bij het M. O. is dit eene geheel andere zaak. Hier worden officieren gevormd, mannen, die tot de hoogste betrekkingen geroepen kunnen worden, mannen, in wier handen het wel of wee van het Vaderland of van zijne koloniën kan berusten, bovendien mannen, die zich onafhankelijk en vrij in de maatschappij moeten leeren bewegen, die hun omgang moeten zoeken in de meest beschaafde kringen der maatschappij en die daarin niet *mogen* treden, dan nadat zij minstens het peil hebben bereikt, waarop die kringen der maatschappij gemiddeld staan. Treden zij die kringen eerder binnen, dan verliezen zij hun prestige als wetenschappelijk ontwikkelde mensen, dan wordt daardoor langzaam, maar des te zekerder het peil van geheel den officiersstand verlaagd. Vooral in dat opzicht is eene regeling bij de wet zeer wenschelijk, ja, ik zou bijna kunnen zeggen noodzakelijk, opdat de ontwikkeling van hem, die den zoo gewichtigen officiersrang bekleedt, der natie wettig gewaarborgd zij. Eene wet op het M. O. bij het leger

schijnt mij even noodzakelijk als die tot regeling van het onderwijs bij de Koninklijke Militaire Academie.

Tot meerder regelmaat wensch ik vooreerst te spreken over den leerling, om daarna de te verwerken leerstof te behandelen.

Wie bevolken onze cursus-lokalen? is dan onze eerste vraag. Hiertoe gaan wij een stap achteruit en vragen: Wie komen bij het Instructie-bataljon in dienst? Deze vraag toch geeft bijna rechtstreeks een antwoord op de eerste. Op enkele uitzonderingen na heeft ons geheele korps officieren, herkomstig uit de gelederen, den eersten stap op de militaire loopbaan te Kampen gezet. Daar komen jongelieden uit allerlei stand, van den eenvoudigen burgerman, die zijn zoon liefst een cervolle loopbaan ziet volgen, tot den zoon van den edelman, die de naaste toekomst reeds beschouwt als een noodzakelijk kwaad, om den officiersrang te kunnen verwerven. De meeste jongelieden komen daar op 15 à 16jarigen leeftijd, wijden zich geheel aan hunne militaire opleiding, ofschoon het L. O. niet wordt over het hoofd gezien, vertrekken op 17jarigen leeftijd naar de korpsen, en zijn gewoonlijk niet vóór hun 20^e of 21^e jaar in staat met goed gevolg de lessen van den hoofdcursus bij te wonen. Bovendien kwamen er in vroegere jaren, en waarschijnlijk in dit jaar op nieuw, in de maanden Augustus en September een aantal knapen, die niet voldaan hadden aan hunne examens voor Marine of Koninklijke Militaire Academie, knapen, die meestal een groote dosis wetenschap hadden doorgeworsteld, maar er betrekkelijk weinig van hadden opgenomen en verwerkt. Van de aankomende jongelieden waren zij het intusschen, wier ontwikkeling het hoogste punt had bereikt. Dit dienstnemen bij het Instructie-bataljon van niet-geslaagde kadets of adelborsten was het, waarop ik straks wees, nl. de invloed, dien de wet op de Koninklijke Militaire Academie ook op den toestand der mindere kaders uitoefende.

Al deze knapen worden naar gelang hunner ontwikkeling in verschillende schoolklassen verdeeld. Door hen, die aan het L. O. zijn ontwassen, wordt hoogstens het vroeger geleerde bijgehouden; van bepaald wetenschappelijke ontwikkeling kan geen sprake zijn, bij al hetgeen voor hunne militaire vorming moet worden geleerd. Ziet men evenwel bij enkele personen

een goeden grondslag, veel leerlust en een goed gedrag, dan zijn zij spoedig gesignaleerd en kunnen hunne studiën op breederen basis voortzetten. Deze jongelieden evenwel worden door de officieren van het Instructie-bataljon bij voorkeur voor hun eigen kader gebezigd en komen derhalve den korpsen niet ten goede. Wij zullen hun dit niet euvel duiden, want niemand geeft gaarne zijne beste sujetten af, alleen hebben we er op willen wijzen. De eerste room blijft dus aan de K. M. A., de tweede bij het Instructie-bataljon, en wat niet aan de daar gestelde wetenschappelijke of militaire eischen voldoet, wordt over de regimenten uitgestort. Daar gekomen is de eerste eisch, die den jeugdigen korporaal wordt gesteld: zich te bekwamen voor zijne betrekking. De zomermaanden kan hij in het geheel niet, de wintermaanden slechts zeer gebrekkig aan zijne studie wijden. Bovendien, hij denkt nog niet aan den officiersrang; hij verlangt onderofficier te worden, waartoe hij vooral theorie noodig heeft, militaire wetenschappen, menage-rekening enz. Zijne geschiedenis en aardrijkskunde, zijn cijferkunst of algebra rusten ongestoord en iedere dag rust is achteruitgang. Nauwelijks echter in het bezit der gouden chevron, denkt hij reeds aan den officiersrang. Hij rakelt de oude kennis eens weder op, maar, wat is er veel van verdwenen. Die twee jaren rust en dikwerf nog meer hebben hem geen goed gedaan, hij gevoelt het zelf, hij is hard achteruitgegaan. Intusschen, hij woont de lessen van de 2^e of 3^e klasse cursus weder bij. Ja, als hij dat geregeld kon, was 't minder, maar de dienst belet hem dikwijls de lessen bij te wonen, zoodat de gang van zaken zeer slepende wordt. Ik wensch hier geen pleidooi te voeren om hem vrij van dienst te verleen, volstrekt niet; daardoor zou die dienst te zwaar drukken op de weinige onderofficieren, die er nog over blijven, ik constateer alleen het feit. Zoo gaat de studie met horten en stooten, des zomers gedurende geruimen tijd afgebroken, terwijl des winters de geregelde gang der lessen veel te wenschen overlaat. Na ijverig blokken gelukt het hem eindelijk het vereischte examen voor den hoofdcursus af te leggen en kan hij in het eerstvolgende jaar zich geheel aan de studie wijden. Dit is de gang der voorloopige studiën van een der

beste sujetten van den hoofdcursus. Een andere knaap, die op zijn dorp goed L. O. heeft genoten, wellicht een weinig Fransch spreekt, wordt op zijne beurt sergeant; hij ziet menigeen den begeerlijken officiersrang verwerven en tracht in zijn welbegrepen belang naar het zelfde doel. Volgaarne helpt de een of andere officier hem; met onverdroten ijver wordt de studie aangepakt en voortgezet, er moet worden ingehaald, wat in de jeugd niet of minder goed werd geleerd, de brave man wordt een tobber, die jaren lang het onderwijs volgt, tot ook hij zijn wensch bekroond ziet: hij wist juist voldoende voor het examen voor den hoofdcursus, zijn ijver was uitstekend, maar het hoofd bleef hard, zeer hard! Dit is een der minst ontwikkelde leerlingen, maar ook met hem moeten wij rekening houden.

Ziedaar in korte trekken de voorloopige wetenschappelijke vorming geschetst van een der beste en een der minste leerlingen van den hoofdcursus. Nu volgt voor hen een werkelijk belangrijke en hoogst leerrijke tijd van 10 maanden, afgewisseld door enkele praktische oefeningen, die aan het geheel geen schade doen. In die 10 maanden moet het geheele programma — dat ik wel als bekend mag aannemen — worden ingestudeerd, zoowel het wetenschappelijke als het militaire gedeelte, met dien verstande echter, dat het vroeger geleerde van reken- en wiskunde, even als van geschiedenis, niet wordt herhaald, maar daarop wordt voortgebouwd. Deze bepaling heeft nu, wat de geschiedenis betreft, minder zwaarigheid; voor zoover dit echter de grondslagen der wiskunde betreft, valt het niet te ontkennen, dat de onderwijzer wel terdege mag weten, of zijne leerlingen aan al de vereischten voldoen, want juist de eenvoudige grondslagen worden het minste geteld, meestal het slechtste gekend.

Wij zullen thans met een enkel woord nagaan, hoe het personeel voor aanstaande officieren in België en in Pruisen, bij onze naaste bureu, wordt verkregen. Over het Belgische leger kunnen wij zeer kort zijn. De leerling bereikt daar, even als bij ons, langzamerhand en na voorbereidende studie op den particulieren en specialen cursus, den hoofdcursus, de „*école speciale*” te Hasselt gevestigd. Hij moet evenals bij ons te lande 4 jaren dienst tellen, waarvan twee als onderofficier,

vóórdat hij tot officier kan worden benoemd. Om den toestand in Pruisen te leeren kennen, hebben we enkel ter hand te nemen het verslag van den kapitein der artillerie H. J. Krantz nopens eene zending naar Pruissen, welk verslag onder dagteekening September 1872 aan den Minister van Oorlog is ingediend en waarin eene zoo heldere en duidelijke voorstelling der zaak gegeven wordt, als maar mogelijk is. Dit verslag is opgenomen in deel V, 1874, van de Verslagen, Rapporten en Memoriën. Wij spreken hierbij niet van de Selecta, noch van de leerlingen, herkomstig van de kadettenscholen, aangezien de eerste iets bijzonders zijn en de laatste toch later met den Avantageur (vrijwilliger) worden gelijk gesteld. De algemeene vereischen zijn: voldoende wetenschappelijke ontwikkeling, minstens 6 maanden diensttijd als soldaat en onderofficier bij een der korpsen en bijwoning van een cursus van 10 maanden op een der krijgsscholen, gevolgd door een af te leggen examen. De avantageur treedt in dienst en kan na 6 maanden, als hij blijken geeft zijne dienstverrichtingen als soldaat en onderofficier goed te kunnen vervullen, aangesteld worden tot Port-épée-fähnrich, mits hij kunne voldoen aan een vastgesteld, wetenschappelijk examen. De eischen voor dit examen zijn zoodanig gesteld, dat bij voldoening daaraan, men gerekend kan worden eene beschaafde opvoeding te hebben genoten. De aspirant kan dit examen afleggen vóór het in dienst treden of wel gedurende den diensttijd; de meeste regiments-commandanten stellen echter een goed afgelegd examen als voorwaarde tot toelating voor avantageur. De eischen staan in verband met het M. O. in Pruissen, zoodat dan ook het diploma van afgelegd eindexamen aan eene rijks-instelling van M. O. vrijstelling verleent van het toelatings-examen. Na 6 maanden wordt de avantageur P. E. F. en kan dan dingen naar eene plaatsing op een der krijgsscholen; gewoonlijk wordt hij echter eerst na één of anderhalf jaar dienst daarop geplaatst. Alsdan volgt hij een cursus van 10 maanden, die enkel en alleen vakstudie betreft, keert na goed afgelegd examen naar zijn korps terug en kan dan tot officier bevorderd worden. Dit is in groote trekken de gang van zaken.

Wij willen thans overgaan tot de behandeling der leerstof, die door den leerling verwerkt moet worden. Wij zullen daartoe de eischen, die in Pruisen, in België en bij ons te lande gesteld worden, met elkander vergelijken, teneinde na te gaan, in hoeverre de toestand verbetering vordert. Voor het wetenschappelijk gevorderde in Pruisen nemen wij natuurlijk de eischen van het P. E. F. examen, aangezien dit in werkelijkheid het wetenschappelijk examen voor den Pruisischen luitenant is.

Talen. In Pruisen: Hoogduitsche taal, bekendheid met de voornaamste voortbrengselen der Duitsche literatuur; Latijnsche taal, waartoe gevorderd wordt het verstaan van enkele eenvoudige prozaschrijvers en het vertalen van het Hoogduitsch in het Latijn; Fransche taal, vloeiend lezen en vertalen in het Hoogduitsch en omgekeerd. In België vordert men alleen het Fransch en het Vlaamsch; dit laatste voor hen, die uit de Waalsche provinciën afkomstig zijn, slechts zeer elementair en voornamelijk in toepassing op de reglementen en het militaire leven. In Nederland vordert men de kennis der moedertaal zonder bekendheid met onze schoone literatuur, en van het Fransch zooveel als noodig is, om het goed te kunnen lezen en verstaan, benevens eene vertaling uit het Fransch in het Nederlandsch en omgekeerd. Wij zijn derhalve een weinig verder in onze eischen dan in België, doch ten achteren bij Pruisen, dat de kennis van ééne taal meer vordert en bovendien bekendheid met de literatuur der moedertaal als eisch stelt. Dit laatste vooral achten wij voor den man, die aanspraak wil maken op beschaving, van het hoogste gewicht.

Van de Geschiedenis wordt in Pruisen ongeveer evenveel vergegd als hier te lande, terwijl men in België Maria Theresia als laatste historische persoon aanneemt, wat betreft de algemeene geschiedenis. Voor de vaderlandsche wordt de geschiedenis tot op den laatsten tijd voortgezet.

Met uitzondering onzer koloniale Aardrijkskunde staan Pruisen en wij ook in dat vak gelijk, terwijl België wel hetzelfde vordert, doch niet buiten Europa gaat.

In alle drie de legers vordert men de Rekenkunde in haren geheel en omvang.

Ook het programma der Stelkunde verschilt weinig; alleen eischt men in Pruisen ook de vergelijkingen van den tweeden graad met een of *meer* onbekenden.

Van de Meetkunde wordt in het Nederlandsche leger het meeste gevergd, iets minder in België, terwijl in Pruisen alleen de vlakke meetkunst een vereischte is. Daarbij treedt echter als gewichtige factor nog op de toepassing der Stelkunde op de Meetkunde.

Ook ten opzichte van Goniometrie en Trigonometrie staan Nederland en Pruisen op dezelfde hoogte; België eischt deze vakken in het geheel niet.

Het Handteekenen is in Pruisen verplichtend, ten onzent facultatief, in België vordert men een schets naar een pleister-model.

Van de krijgskundige vakken komen in de eerste plaats in aanmerking de reglementen en wetten, nl. de kennis der exercitie-reglementen, zoowel als de practische bedrevenheid daarin, de verdere dienstvoorschriften betreffende het wapen, het reglement van krijgstucht, het militair recht, de wet op de bevordering en het ontslag der officieren benevens administratieve kennis. Ziedaar zoovele vakken van belang, wier kennis van den Nederlandschen even goed als van den Pruisischen 2^{en} luitenant wordt gevergd. In België schijnt dit anders geregeld. Wel treden de exercitie-reglementen en dienstvoorschriften, benevens eenige notiën van administratieve kennis op als vereischte tot toelating op den hoofdcursus; wel wordt aldaar de administratie verder en grondig onderwezen, maar van de overige wetten vindt men in het programma geen spoor. Alleen het tableau van dagelijksche diensten brengt ons hieromtrent in zooverre op de hoogte, dat wij zien op Zaterdag van 2—3 uur voorgeschreven: theorie of inspectie; dus gemiddeld slechts één uur in de 14 dagen of als maximum één uur per week.

De kennis der Wapenleer is in de drie legers ongeveer gelijk. Pruisen vordert, behalve de kennis van het buskruit, ook nog die van andere ontplofbare middelen, als chloorzure kali, dynamiet, schietkatoen enz.

De eischen van Velddienst, Taktiek en Versterkingskunst ko-

men in de drie legers vrij wel met elkander overeen. Ook die der werkdadige Meetkunst zijn ongeveer gelijk, met uitzondering van de kennis der instrumenten. In Pruisen wordt de kennis van boussole, sextant en kippregel gevorderd; in België alleen van planchet en boussole; bij ons te lande, behalve deze beide laatste, ook nog het astrolabium en de reflector van Douglas.

Wanneer wij van deze dorre, en daarom door mij zooveel mogelijk bekorte opsomming een résumé maken, dan zien wij, dat over het algemeen in ons leger en in dat der aangrenzende rijken bijna evenveel van den adspirant voor den officiersrang wordt gevergd; dat er alleen belangrijke verschillen bestaan in geschiedenis, driehoeksmeting en talen, terwijl de overige verschillen meer hun ontstaan te danken hebben aan den eigenaardigen toestand der natiën op zich zelve. In het Belgisch leger worden echter nog 3 vakken onderwezen, die in Pruisen, volgens bovengenoemd verslag, in het geheel niet, en bij ons eigenlijk niet noemenswaard worden gevorderd en welke vakken mijns inziens in den tegenwoordigen tijd niet mogen verwaarloosd worden, wil men aanspraak maken op eene behoorlijke beschaving: ik bedoel de natuurkunde, de scheikunde en de militaire gezondheidsleer. Van de twee eerste vakken wordt sedert een drielstal jaren, van het laatste sedert dit jaar bijzonder veel werk gemaakt, getuige de drie geautographiëerde handleidingen, die ik hierbij ter inzage heb gelegd. Het is mij zeer aangenaam te kunnen mededeelen, dat alle inlichtingen nopens het onderwijs in België, mij met de meeste welwillendheid zijn verstrekt door den Kolonel Thonon, Directeur der studiën aan de „école spéciale” te Hasselt. Bij Z. H. Ed. Gestr. en bij de andere HH. geattacheerd aan die school, of in garnizoen te Hasselt, heb ik steeds de meeste bereidwilligheid gevonden tot het geven van alle mogelijke inlichtingen, terwijl de hartelijke en gulle wijze, waarop zij mij, den vreemdeling, ontvingen en ter zijde stonden, boven allen lof verheven is en mij steeds een der meest genoegelijke herinneringen aan deze studie zal blijven. Alle officiële en niet-officiële bescheiden werden ter mijner beschikking gesteld en aan mij in afschrift of afdruk verstrekt.

Maar keeren wij tot ons onderwerp terug. Van studie over Hygiëne of Scheikunde kan bij ons korps-onderwijs geen sprake zijn, immers die vakken worden in het programma van examen niet genoemd. Wel wordt er van de Natuurkunde als studievak melding gemaakt en de beoefening er van wenschelijk geacht; wel wordt in het Rec. Mil. van 1868 onder dagteekening van 23 Maart Pers. en Mil. Zaken N^o. 31 vermeld, wat de leerlingen zouden *moeten* weten, als het vak verplichtend werd gesteld, maar juist deze laatste bepaling ontbreekt. Er wordt *eenige* kennis der Natk. vereischt voor den overgang van den 2ⁿ kl. cursus naar den hoofdcursus, maar de weinige, nog minder dan elementaire, kennis van een enkel onderdeel van dit vak, wordt niet onderhouden of vermeerderd, en verdwijnt bijna even snel als ze gekomen is. Het vak wordt niet als een studievak beschouwd; een enkele les is voldoende, om dat weinige te weten, althans voor een paar dagen te weten, en dat is het hoofdoel, want eenmaal tot de lessen van den hoofdcursus toegelaten, wordt er toch niets meer aan gedaan. Er zijn zoovele *verplichte* leervakken, dat er voor de *onverplichte* geen tijd overschiet. Bovendien zijn de weinige hulpmiddelen voor dit onderwijs meestal in zeer slechten toestand en konden dikwerf dienen, om den enkelen belangstellenden leerling duidelijk te maken, hoe er *niet* gehandeld moest worden. De natuur- en scheikundige laboratorien te Hasselt zijn nog in toestand van wording. Telken jare wordt er eene zekere som gelds aan besteed, maar het kleine begin deed reeds zien, dat er iets goeds kon ontstaan, en waren thans reeds de noodzakelijkste behoeften ruimschoots bevredigd. Ik had het genoeg aldaar bijna een geheele les in de Natk. bij te wonen, en kan niet dan hulde brengen aan de wijze, waarop door den Kapitein-leeraar zijne handleiding werd toegelicht en door proeven opgehelderd. Ook de handleiding der Scheikunde biedt den leerling in een kort bestek de gewichtigste onderdeelen dier wetenschap; althans hij is geen vreemdeling meer in de gewone verschijnselen; hij weet zichzelf het antwoord te geven op het hoe? en waarom? dat zoo menigmaal op de lippen komt; de grondslag is bij hem gelegd en daarop kan worden voortgebouwd. Een vluchtige blik op de handleiding

over Hygiëne doet ook reeds aanstonds zien, dat daarin veel wetenswaardigs is opgenomen, veel, wat den jongen officier van het hoogste nut kan zijn.

Evenals bij ons te lande en in Pruisen aan de krijgsschool, duurt ook in België de cursus 10 maanden. Reeds meermalen echter heeft de Kolnl. Dirr. der Studiën te Hasselt den Minister van Oorlog er opmerkzaam op gemaakt, dat die tijd te kort, veel te kort is en dat de cursus minstens tot 15 maanden moest worden uitgebreid.

Uit al het voorgaande zal het niet moeilijk vallen tot het besluit te geraken, dat de opleiding onzer onderofficieren voor officier zeer veel te wenschen overlaat en eigenlijk nog geheel berust op de grondslagen, vervat in het Kon. Besluit van den 25n Sept. 1826 N^o. 9, te weinig gewijzigd naar de veranderde tijdsomstandigheden en naar de ontzachlijke hoeveelheid meerdere hulpbronnen van onderwijs, waarover wij kunnen beschikken. Wij zijn gedurende 50 jaren, behoudens één enkele stap voorwaarts, blijven stilstaan, gedurende 50 jaren van verbazenden vooruitgang — en stilstand is achteruitgang. Wij zijn achterlijk gebleven en slechts eene radikale hervorming kan ons uit dien achterlijken toestand redden. Waar wij evenwel overtuigd zijn van de bestaande gebreken, daar is het niet moeilijk ook den weg tot verbetering aan te wijzen. Wij komen daarom dan ook tot de slotsom, dat de navolgende wijzigingen en verbeteringen niet alleen wenschelijk, maar zelfs zeer noodzakelijk zijn.

1^o. Instelling, zooals in Pruisen, van eene vaste, zooveel mogelijk onveranderlijke Commissie van examen, die den aspirant voor het eerst ziet, als hij het examen aflegt voor den hoofdcursus, voor het laatst bij zijn examen voor den kapiteinsrang. Vooral met het oog op de laatste wijzigingen in het programma is het zeer wenschelijk, dat alle aspiranten voor den hoofdcursus op eenvormige wijze worden geëxamineerd.

2^o. Opleiding van het gros der aspiranten tot aan den hoofdcursus op dezelfde wijze als dit thans geschiedt. Op den hoofdcursus het onderwijs te verdeelen als volgt: het programma uit te breiden met die wetenschappen, die de tegenwoordige ontwikkeling vordert, daarbij o. a. te voegen, eenige waren-

kennis, omdat de jonge officier dikwerf verplicht is fourageeringen te doen en hij dan gulweg erkennen moet er niet het minste verstand van te hebben; een cursus van 9 maanden uitsluitend in wetenschappelijke vakken — het examen in die 9 maanden begrepen — eene maand verlof, en daarna doen de leerlingen twee maanden dienst bij hunne korpsen. Vervolgens een cursus van 9 maanden in uitsluitend militaire vakken; ook met uitbreiding van het programma, daarna 14 dagen verlof, waarna alle leerlingen gedirigeerd worden naar het kamp op de Teteringsche heide, ten einde aan al de practische oefeningen deel te nemen. Men zal door het laatste althans voorkomen, dat er onderofficieren tot officier worden bevorderd, die nog nimmer bijv. een bespannen stuk geschut hadden gezien, gelijk toch met menigeen het geval geweest is.

Vergun mij hier eene kleine afwijking. Ik bezigde het woord „warenkennis” en wenschte die kennis als vereischte gesteld te zien. In eene algemeene order van 1869 n°. 68 wordt die kennis voor den officier in het Ned. Ind. leger wenschelijk geacht en moet die tak van wetenschap bij de wetenschappelijke bijeenkomsten worden behandeld.

Hier te lande onderwijst men de warenkennis aan de adsp. intendn. op de krijgsschool, (zie R. M. 1875, I bl. 441), terwijl in 1876 (R. M. I bl. 571) het programma van examen zoodanig gewijzigd is, dat de adsp. intendt. zooveel natuur- en scheikunde moet kennen, dat hij het onderwijs in de kennis van grondstoffen en waren met vrucht kan volgen. Wij zijn dus verzekerd dat in abnormale tijden, in oorlogstijd of bij troepenvereenigingen, de zorg voor de voeding van den soldaat is toevertrouwd aan mannen, die daarvan verstand hebben. In gewone tijden, in het dagelijksch leven, worden die gewichtige belangen behartigd door mannen, die er nooit onderwijs in hebben gehad. Dit is zeker niet in het belang van den soldaat noch van het Rijk.

Maar keeren wij tot ons onderwerp terug.

3°. Acht ik het noodzakelijk, eene regeling van het onderwijs in den geest der door mij genoemde voorwaarden vast te stellen bij de wet. Daardoor zal de natie de zekerheid hebben dat niet,

gelijk reeds eenmaal is gebeurd, door een eenvoudig besluit de weg wordt afgesneden, om uit de gelederen tot officier te worden bevorderd, maar ook tevens dat aan de gestelde eischen moet worden voldaan en hiervan niet kan worden afgeweken. Eene wijziging in bovengenoemden geest kan niet anders dan ten bate van het leger strekken. De leerlingen kunnen de hun aangeboden leerstof beter verwerken, hunne studie zal meer het kenmerk dragen van algemeene ontwikkeling, terwijl ze thans dikwerf den naam moet dragen van africhting.

Behalve den door ons genoemden weg, om langs den hoofdcursus den onderofficiersrang tegen dien van officier te verwisselen, bestaat bij ons te lande nog eene zeer schoone instelling, die wij bij geen van beide andere legers aantreffen: ik bedoel het lichter examen, waardoor verdienstelijke onderofficieren, wier primitieve opleiding te wenschen overliet, maar die door goed gedrag en dienstijver uitmunten, de kans hebben, ook den officiersrang te bereiken. Van deze instelling, die gewis door iederen officier wordt gewaardeerd, wordt echter misbruik gemaakt, een misbruik waaraan hij, die haar in het leven riep, niet heeft gedacht, die hij veel minder heeft bedoeld. Wie toch zijn in de meeste gevallen de gelukkigen, die langs dezen derden weg eene plaats in het officierskorps veroveren? In den laatsten tijd zijn het gewoonlijk „*les fruits secs*” van den hoofdcursus, mannen, die na jaren van blokken en tobben aan de vereischten van het gewoon examen niet hebben kunnen voldoen en die daarna het lichter examen afleggen. Zij zijn alsdan zware concurrenten voor hen, voor wie de instelling eigenlijk in het leven is geroepen; ze zijn hun een geducht eind vooruit. Hoezeer ook brekebeenen bij het gewoon examen, zijn zij bij het lichter examen heele bazen in vergelijking van hen, die eenvoudig aan het vereischte voldoen. Zij nemen eene plaats in, die hun eigenlijk niet toekomt. Wanneer er uit de rijen van hen, voor wie het lichter examen is ingesteld, een voldoend aantal adspiranten aan de vereischten voldoen, dan kapen de oud-leerlingen van den hoofdcursus de beste plaatsen voor hen weg en bestaat er geen eerlijke concurrentie meer. Het voorrecht om het lichter examen af te leggen, is bovendien eene

belooning voor langdurige dienstverrichting (10 jaren, waarvan 6 als onderofficier). Welnu, de meesten hebben 2 jaren, soms 3, op den hoofdcursus doorgebracht, daar voortdurend gewerkt in hun eigen belang, aan hunne persoonlijke ontwikkeling, ofschoon de Staat hen bezoldigde, terwijl hunne mededingers gedurende dien tijd al hunne diensten hebben moeten verrichten. Hierin is toch wel eenige onbillijkheid gelegen.

Bij de vergelijking der programma's van examen voor de drie verschillende legers, zal het uwe aandacht niet ontgaan zijn, dat men, in de meeste vakken, in het Belgische leger minder kennis vordert van den 2den luitenant dan bij de beide andere legers. Hiertegenover bestaat eene zeer belangrijke compensatie, die ook daar alleen bestaat, nl. de gevorderde examens voor den rang van 1^{en} luitenant en voor dien van kapitein. De bevordering geschiedt voor de eene helft uit hen, die volgens hunne ancienniteit aan de beurt zijn; voor de wederhelft uit de oudsten van hen, die het gevorderde examen met goed gevolg hebben afgelegd. Toen deze bepaling eenige jaren geleden in het leven werd geroepen, ging er een algemeene kreet op van verontwaardiging, en werd tevens het algemeen gevoelen geuit, dat niemand zich aan zoo iets ongehoords zou onderwerpen. Maar de storm bedaarde ras, en binnen het jaar waren er voldoende aspiranten voor de wettelijke helft, die na afgelegd examen bevorderd kon worden. Thans zijn er nog slechts weinigen, die bij hun lijdelijk verzet volharden en daarvan dan ook de wrange vruchten plukken. Uit de hierbij ter inzage gelegde programma's blijkt, dat de bevordering van 2^{en} luitenant tot 1^{en} luitenant afhankelijk is van een examen, hetwelk grootendeels meerdere wetenschappelijke ontwikkeling beoogt, terwijl het examen voor den kapiteinsrang het bewijs moet geven, dat de aspirant ernstige studie van zijn vak heeft gemaakt. Wij achten het in het leven roepen van eene dergelijke regeling in ons leger van het hoogste gewicht, waarbij echter, even als in België, het afleggen van het examen facultatief moet blijven. Is dit het geval, dan is het voor iedereen een prikkel, die des te gunstiger zal werken, omdat niet alleen de eerezucht, de zucht tot bevordering en verbetering zijner

positie, in het spel komt, maar ook de dikwerf nog machtiger hefboom der eigenliefde. Niemand is zoo boven de publieke opinie verheven, dat hij er zich niet om zou bekreunen, of hij al dan niet in staat was, examen af te leggen. Slaagt hij niet, dan is de weg ter bevordering nog niet afgesneden, al gaat ze wat langzamer. Wordt echter het examen imperatief gesteld, dan ontmoedigt men hem, die zich daartoe niet in staat gevoelt, en die toch dikwerf groote verdiensten bezit als officier; zijne vooruitzichten zijn reddeloos vernietigd, hij verliest den moed en — moed verloren, alles verloren; zijne energie is uitgedoofd, hij verricht mechanisch zijn werk, maar eigenlijk is hij voor het leger verloren. Daarom moet het examen altijd facultatief, nooit imperatief zijn.

Hiermede zou ik mijne taak als afgedaan kunnen beschouwen, indien er niet nog een enkel gedeelte van het wetenschappelijk onderwijs was, waarover ik, om der volledigheds wille, een woord dien te spreken: ik bedoel het wetenschappelijk onderwijs der officieren, of de zoogenaamde wetenschappelijke bijeenkomsten, die in het winterdienst-tableau zulk eene belangrijke rol vervullen. Over dit onderwerp is nog al veel geschreven in grootere en kleinere stukken en miscellanea, maar bijna altijd waren die stukken anoniem en bijna altijd waren de schrijvers tegenstanders, felle tegenstanders van die oefeningen. Het gaat voor mij zeer moeilijk mijne anonymiteit te bewaren; ik moet mij dus zonder dat masker vertoonen, een masker trouwens, waarvan ik een afkeer heb. Een eigen opinie te hebben, en die opinie te durven verdedigen, daartoe behoeft men zich niet achter de anonymiteit te verschuilen. Ronduit kan ik het dan ook verklaren, dat ik evencens een bepaalde tegenstander van die oefeningen ben, die alles mogen bewerken ... maar den leerlust opwekken, den ijver gaande houden, dat doen zij niet; het tegendeel is waar. De officier moet zich zelve verder vormen; voor hem is de eisch vrije studie, geen schoolsch onderricht. Wij allen, of althans velen onder ons, hebben den tijd gekend, dat we ter nauwer nood 2e luitnt. waren geworden. Onder in den koffer of kist, die onze weinige bezittingen bevatte, lagen de studieboeken. Ze zouden daar rusten, dachten we; een lange rust was

hun toegedacht, even als wij van onze studiën gingen rusten. Geen examen als een dreigend spooksel voor onze oogen; neen, verre van dien, een onbekende toekomst, een toekomst vol illusien. En wie duidt het den jongen officier ten kwade, als hij aan alles denkt, behalve aan studie. Hij heeft zijn doel bereikt, den lang begeerden officiersrang verworven, en vroolijk treedt hij het leven in. Hij geniet van de ongekende vrijheid, hij vervult met ijver zijne dienstverrichtingen, maar overigens dwaalt hij geheel af van den weg, dien hij vroeger bewandelde. Sue of Montépin, Dickens of van Lennep hebben de plaats ingenomen van Kempees en Bosscha, en de illustraties van het Journal amusant of la Vie Parisienne boeien hem meer dan de Atlas der geheele aarde of de platte grond van Rijnouwen. Hij courtiseert de jonge dames van het garnizoen, hij fladdert en papillonneert en is met hart en ziel bij de genietingen, die de wereld hem aanbiedt, of wel hij doet met het meeste genot . . . niets. Wie onzer zal het wraken? Zeker zeer weinigen, want om een oud Hollandsch spreekwoord te bezigen: de koe vergeet niet licht, dat ook zij kalf is geweest. Bovendien, terwijl de jonge officier zich overgeeft aan het genot, waarbij hij toch meestal binnen de perken der betamelijkheid blijft, werkt hij tevens onbewust aan zijne vorming voor latere jaren, aan de eischen, die de maatschappij hem eenmaal stellen zal. Zoodra het genot den gloed van het nieuwe heeft verloren, zoodra het nietsdoen hem verveelt — en we weten hoe ras dit het geval is — komen de boeken langzamerhand weer voor den dag, en dan zijn de „Gronden,” de „Eerste beginselen” of de „Handleidingen” hem niet meer voldoende. Hij wil meer en beter weten. De periode van niets doen of van louter genieten is voorbij; hij vat het leven van ernstiger zijde op, hij beseft dat het zijn plicht is, meer te leeren. Van zelf, zonder dwang van buiten, maar door innerlijken aandrang, keert hij terug tot zijne studie. Die studie wordt hem een genot, waar dwang weezin zou hebben opgewekt. En is er ook al een enkele, die zijne studiën voortdurend laat rusten, hem zal, door de wetenschappelijke bijeenkomsten, zooals die thans zijn ingericht, de lust tot studie niet worden opgedrongen; zijn weezin wordt hoe langer hoe grooter, hij is onverbe-

terlijk, maar moet dan ook de gevolgen daarvan dragen. Voor de overigen is echter niets zoozeer aan te bevelen als vrije studie, zooveel mogelijk aangenaam gemaakt, geleid en bevorderd door zijne meerderen. Die leiding, die bevordering heeft men meenen te vinden in de W. B. Zij bewerken het tegendeel. Met loome schreden stapt zelfs de ijverigste dikwerf 3 en meermalen per week naar die vereenigingen, en een practische oefening van 4 en meer uren is een weldadige uitkomst, tegenover vereenigingen, die slechts een enkel uur of soms nog korter duren. Het spreekt van zelf, dat ik hierbij niet op het oog heb vereenigingen als voor het krijgsspel of voor voordrachten van wetenschappelijken aard, voordrachten, die het uitvloeisel zijn van studie over eenig speciaal onderwerp en die door den een beter, door den ander minder goed worden verwerkt en uitgesproken. Dit laatste behoeft echter niemand af te schrikken, want ook al doende leert men, hulp en leiding is overvloedig te vinden, waar die ernstig gevraagd wordt, en het energieke „ik wil, en dus ik kan,” verdringt spoediger dan men denkt het laffe „ik kan niet.” Deze voordrachten bieden bijna altijd iets nieuws of iets ouds in nieuwen vorm aan, iets wat voor elkeen nog wel eens herhaald mag worden. Naar deze voordrachten wordt door allen gewoonlijk met onverdeelde aandacht geluisterd. Zulke uren zijn leerzaam, in de eerste plaats voor hem, die den rol van spreker, maar ook voor hem, die den rol van toehoorder vervult. Over zulke vereenigingen zou ik niet gaarne den staf willen breken.

Het meerendeel der Luitnts. is op den leeftijd tusschen 25 en 35 jaren, de Kapiteins van 35 tot 50 jaren. Dat zijn geene leeftijden meer, waarop men gedwongen plaats neemt op de schoolbanken. Waar geen lust tot studie is, zal die lust niet komen, maar wel worden uitgedoofd, wanneer mannen van dien leeftijd genoodzaakt worden, cenige malen per week bijeen te komen om . . . uit een oorlogsrecht of een versterkingskunst of eenig ander militair werk te hooren voorlezen, of wel door het vragenderwijze behandelen van theoriën, waarvan hij meermalen als onderofficier was vrijgesteld. Het doodt den leerlust, wanneer, zooals werkelijk geschiedt, hij, die zelf als adjudant of leeraar op den cursus jaren lang onderwijs gaf in verschillende

militaire vakken aan onderofficieren, later verplicht is onder de officieren diezelfde oefeningen weder bij te wonen, of zelf weer als leerling, somwijlen in tegenwoordigheid zijner oud-leerlingen, te worden ondervraagd. Eene oefening, op die wijze gehouden, *is* geene oefening. De officier, die op zoodanige wijze wordt bezig gehouden, wordt juist niet bezig gehouden. De morgen, dien hij zoo nuttig op zijn kamer kon besteden, is gebroken en voor zijne vrije studie verloren.

Men zal mij wellicht beschuldigen van inconsequentie, in zooverre, dat ik aan de eene zijde het onderwijs onzer onderofficieren voor het officiers-examen onvoldoende acht en aan de andere zijde een afkeurend oordeel vel over oefeningen, die strekken moeten, om de kennis onzer officieren te vermeerderen. Die inconsequentie is meer schijn dan werkelijkheid. De oefeningen, waartegen ik te velde trok, zullen nooit dienen ter verhooging van het wetenschappelijk peil der officieren; zooals zij thans zijn ingericht, *kunnen* zij daartoe niet dienen. Bovendien is de strekking van geheel mijn betoog duidelijk genoeg: hoogere wetenschappelijke eischen aan den officier gesteld bij zijne benoeming, nog hoogere bij elke bevordering die hem wacht, maar verkrijging der vereischte kennis door vrije studie, zoodra eenmaal de officiersrang is bereikt. Inconsequentie bestaat er derhalve niet. Bij de hooge vlucht, die de krijgswetenschap neemt, bij de steeds voortschrijdende ontwikkeling in de Maatschappij, bij den reusachtigen vooruitgang op elk gebied en bij de ontzachtlijk vermeerderde hulpbronnen, waarover wij kunnen beschikken in vergelijking met een vroeger geslacht, bij dat alles is het niet meer dan billijk, dat aan ons de eisch wordt gesteld, om daarmede gelijken tred te houden. Voor den officier is derhalve degelijke en ernstige studie noodzakelijk; daaromtrent bestaat geen verschil, alleen bestaat er verschil van gevoelen omtrent de wijze, waarop die studie kan worden aangekweekt en bevorderd en, gelijk ik reeds zeide, de thans gevolgde weg leidt daartoe niet en kan nooit daartoe leiden.

Hiermede, M. M. H. H., heb ik mijne taak geeindigd. Eenvoudig,

laag bij den grond, recht en slecht is de toestand van het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen door mij besproken, zoo duidelijk mogelijk zijn door mij de bestaande gebreken aangewezen.

Voor al heb ik gemeend, er met nadruk op te moeten wijzen, dat die gebreken, wanneer ze blijven bestaan, onvermijdelijk het wetenschappelijk peil der officieren, ten opzichte van de maatschappij, waarin zij leven, zullen verlagen. Het door mij uitgesproken oordeel moge hard zijn, toch durf ik vertrouwen, dat ge het grootendeels zult beamen. Mijne kritiek is zoo min mogelijk eene afbrekende kritiek geweest. Ik heb gemeend eenige middelen aan de hand te geven, waardoor die toestand verbetering zou kunnen ondergaan. Ik heb derhalve ook getracht op te bouwen of althans eene schets van het nieuwe gebouw te geven. Dat een ander wellicht de door mij geschetste wijzigingen in den bestaanden toestand niet huldigt, noem ik eene bijzaak, mits we het slechts ééns zijn, dat het oude onhoudbaar is, dat het verouderd blijkt te zijn. Dan zal misschien een nieuwe toestand worden geboren, die voldoet aan de eischen des tijds en die geschikt is om *met* zijn tijd vooruit te gaan. Wanneer mijn plan daarbij dan ook in duigen mocht vallen, zal ik dit zonder leedwezen aanzien, indien ik slechts de overtuiging in mij mag omdragen, dat ik door mijn arbeid een enkel steentje aan den nieuwen en zoozeer gewenschten toestand heb mogen aanbrengen.

De Voorzitter. Namens de Vergadering zeg ik den geachten spreker bijzonderen dank voor zijne grondige en onafhankelijke bespreking van een onderwerp, dat hier nog niet is behandeld. De voordracht had dit dubbel voordeel, dat de geachte spreker niet alleen de leemten en gebreken van het tegenwoordig militair onderwijs heeft aangewezen, maar ook tevens de veel moeilijker taak heeft vervuld, om aan te duiden, op welke wijze die gebreken zouden kunnen worden uit den weg geruimd. Ik zal zoo dadelijk het debat over het gesprokene openen, doch ik vrees dat dit van weinig omvang zal zijn, omdat zeer zeker het meeste, wat door den geachten spreker is aangevoerd, door de Vergadering zal worden beaamd. Wij houden ons bij den

heer Huber zeer aanbevolen om, wanneer hij daartoe tijd en lust heeft, nogmaals in deze Vergadering op te treden.

Ik open thans de beraadslagingen.

De heer VAN DER HOEVEN. Behoort er in het algemeen moed toe, Mijne Heeren, om te spreken over een onderwerp, dat men niet door eigen ervaring kent, te meer geldt dit thans, waar ik het wil wagen, een enkel woord in het midden te brengen na de voordracht van een spreker, die getoond heeft zijn onderwerp zoozeer van nabij te kennen.

Ik voeg hier echter dadelijk bij, dat ik niet optreed om met den gcachten spreker te debatteeren, maar meer om eenige inlichtingen te vragen.

Ik kan natuurlijk niet oordeelen over de quaestie, welke vakken onderwezen zullen moeten worden aan die onderofficieren, welke den officiersrang willen verwerven. Ik geloof met den geëerden spreker, dat die vakken uitbreiding behoeven en dat dit soort van onderwijs over het algemeen wel te wenschen overlaat.

Maar ik meen toch, dat men nog niet veel verder zou komen door eenvoudig de lijst der vakken, die zullen moeten worden onderwezen, uit te breiden. M. i. is er meer noodig.

Om zeker te zijn van *goed* onderwijs, is het niet genoeg te zeggen: gij zult onderwijs krijgen in die en die vakken, maar moet men vooral de zekerheid hebben, dat de wijze, waarop dit onderwijs gegeven wordt, goedkeuring verdient.

De verstandige toepassing toch van een slechte wet zal in het algemeen veel verder brengen dan de min goede toepassing eener goede wet.

Daarom is dan ook een der eerste aangelegenheden waarop gelet moet worden, niet de leerstof, maar wel de onderwijzer. En nu is het verre van mij het onderwijs, zooals het thans bij de korpsen gegeven wordt, te beoordeelen. Ik kan dit niet, omdat ik het niet ken. Maar zooveel heb ik er dan toch van gehoord uit den mond van den gcachten spreker, dat, hoewel hij alle mogelijke hulde aan dat onderwijs bracht, er toch nog veel is, wat er aan ontbreekt.

Ik geloof dan ook, dat dit niet anders kan. Onze wetten op

het lager en middelbaar onderwijs stellen voor den aanstaanden onderwijzer voorwaarden, waaraan hij moet voldoen, om de verlangde aanstelling te verkrijgen, maar in die wetten wordt omtrent den militairen onderwijzer geen enkel voorschrift gegeven. Hij is, om tot het geven van onderwijs te worden toegelaten, aan *geen enkele* voorwaarde gebonden. En nu heb ik mij te vergeefs afgevraagd: waarom die uitzondering, en ik moet verklaren, hiervoor geen enkele goede reden te hebben kunnen vinden.

Ik heb de wet op het lager onderwijs opgeslagen en getracht uit de gewisselde stukken eenig licht te verkrijgen. Maar noch de wet, noch hare geschiedenis hebben mij een stap verder gebracht.

De geachte spreker heeft reeds den inhoud van art. 15 der wet medegedeeld. Dat artikel bepaalt uitdrukkelijk: „Deze wet „is niet toepasselijk: *a. enz., b.* op militaire onderwijzers en „het onderwijs door hen gegeven aan militairen.”

Men heeft dus hier de exceptie zeer nadrukkelijk omschreven.

En hoe is nu deze bepaling door den toenmaligen Minister van Binnenlandsche zaken verdedigd?

De Minister liet zich aldus uit: „Men kent de eigenaardigheden van den militairen stand, en men weet dat, indien de „burgerlijke overheid te veel daarmede in aanraking wordt gebracht, dat onderwijs gevaar zou loopen, eerder te worden belemmerd dan aangemoedigd.”

Het eerste argument was dus dit: men kent de eigenaardigheden van den militairen stand.

Ik geef toe, dat de militaire stand bijzondere eigenaardigheden heeft, en de meeste militairen zullen deze willen behouden. Maar ik kan toch niet gelooven, dat onder die eigenaardigheden ook dit zou behooren, dat men *geene* zekerheid zou willen hebben ten aanzien van het geven van *goed* onderwijs. Integendeel; ik zou meenen dat het veeleer tot die eigenaardigheden moet behooren, dat de officieren de zekerheid willen hebben, dat de aanstaande officieren goed onderwijs zullen verkrijgen, vooral ook om zeker te zijn, dat hunne aanstaande collega's niet van veel minder ontwikkeld gehalte zullen wezen, dan zij zijn.

Een ander argument van den Minister was dit: men weet, dat als de burgerlijke overheid te veel in aanraking komt met de militaire macht, dit voor het onderwijs aan de militairen belemmerend werkt.

Maar nu acht ik het zeer vreemd, dat geen der militaire leden van de Kamer is opgestaan, om dat argument tegen te spreken. Ik kan mij niet begrijpen, dat men onbeantwoord heeft gelaten eene redeneering als deze: als de burgerlijke overheid zich bemoeit met het militair onderwijs, dan zal dat onderwijs van den kant der militairen de kop worden ingeknepen. Zulk een redeneering moest geen plaats kunnen vinden.

En nu ter zake.

Er zijn bij de militairen twee verschillende soorten van vakken, die moeten worden geleerd.

De aanstaande officier moet leeren alles wat ieder ander leeren moet, die geacht wil worden eene beschaafde opvoeding te hebben genoten. Maar daarbij voegen zich dan voor den officier nog bijzondere militaire kundigheden.

Ik meen nu dat voor het eerste aan de onderwijzers gelijke eischen moeten worden gesteld, als voor het onderwijs aan de burgers.

Immers, waar men verlangt dat, wanneer er onderwijs wordt gegeven aan kleine kinderen of aan gevangenen booswichten, dit geheel zal moeten beantwoorden aan de regelen, door de wet gesteld, zou men daar het onderwijs voor den nobelen militairen stand geheel vrij en onafhankelijk van elk wettelijk voorschrift willen laten, waardoor het op zulk laag peil zou kunnen worden gehouden, als men maar verkiest? Daarvoor kan geen reden bestaan.

Maar naast die vakken van algemeenen aard, komen ook de militaire vakken, en deze kunnen natuurlijk slechts door militairen worden onderwezen. Hiervoor nu heeft de militaire overheid te zorgen en deze zal hebben toe te zien, dat dit onderwijs niet dan door daartoe geheel bekwame mannen worde gegeven. Alleen de militaire overheid kan die bekwaamheid beoordeelen. Ten aanzien van dit uitsluitend militair onderwijs zou ik niet

gaarne cenig beperkend voorschrift willen zien gegeven, en de grenzen voor deze rubriek zou ik niet te nauw willen trekken. Zoo zal ook b. v., waar de aanstaande officier onderwijs moet ontvangen in de geschiedenis, dit wellicht meer eigenaardig door militairen kunnen worden gegeven, omdat de officier uit de geschiedenis geheel andere lessen moet putten dan de burgers. Maar verder zou ik dan ook niet willen gaan. Waar het geldt de algemeene vakken, de exacte wetenschappen, daar moet men voor het onderwijs aan de militairen dezelfde waarborgen eischen als voor het gewoon onderwijs aan de burgers.

De heer BOOGAARD. Het zij mij vergund een paar korte opmerkingen te maken naar aanleiding van hetgeen door de heeren Huber en Van der Hoeven is aangevoerd.

Met laatstgenoemden spreker kan ik niet instemmen, wanneer hij meent, dat de geschiedenis aan militairen door krijgskundigen moet worden gedoceerd, *omdat* de militair uit de geschiedenis iets geheel anders moet leeren dan de burger; verwacht hier de geachte spreker niet, wat ik zou mogen noemen de *gewone* geschiedenis met de *krijgsgeschiedenis*? Ik zou toch vreezen dat, wanneer men de geschiedenis beoefent uit een zuiver militair oogpunt, deze studie te veel zou ontaarden in eene beschouwing en beoordeeling der gevoerde oorlogen, terwijl zodoende de leiddraad tot het verkrijgen van *staatkundige* kennis in algemeenen zin, hetgeen dan toch in de geschiedenis voor ons hoofdzaak moet blijven, te ver op den achtergrond zou worden gedrongen.

Met den heer Huber, wiens mededeelingen met de meeste belangstelling door mij zijn gevolgd, ben ik het volkomen eens, dat het zeer noodig is, het peil van het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen te verhoogen. Alleen zou ik mij gaarne de vraag veroorloven, of het niet noodig zou zijn, dat onderwijs tevens eenigszins te *beperken*.

Wat toch is het geval? Door de nieuwe organisatie van onze Militaire Academie is de gelegenheid geopend, in de toekomst vandaar meer officieren voor ons leger te verkrijgen.

Hiermede wensch ik niet gezegd te hebben, dat volgens mijne

opvatting die inrichting door de jongste organisatie *in alle opzichten* zou zijn verbeterd.

Het voordeel nu van de opleiding bij de korpsen, nl. dat de aspirant, langs dien weg tot officier bevorderd wordende, met meer practische kennis toegerust in het leger optreedt, mag niet te zeer op den voorgrond treden, aangezien ik meen te mogen aannemen dat, na eenige jaren dienst, het verschil tusschen den officier van de academie en die van de korpsen, uit dit oogpunt beschouwd, niet groot zal wezen.

Aan den anderen kant is het zeker waar, dat aan de inrichting te Breda beter gelegenheid bestaat om te studeeren dan bij de korpsen; bovendien is het aantal militaire paedagogen in ons land niet zeer groot, en uit dien hoofde bestaat er meer kans dat men de leerstoelen te Breda bezetten kan door *the right men*, dan dat zulks ook zal kunnen geschieden bij de korpsen, waar soms meer vakken aan eenzelfde onderwijzer moeten worden opgedragen. Ik deel dus het gevoelen dat, zoolang het onderwijs ook bij de korpsen moet worden gegeven, dit tot een hooger peil moet worden opgevoerd, maar ik meen tevens, dat deze gelegenheid, om eene militaire opleiding te genieten, wel eenigszins ingekrompen zou mogen worden.

Met bijzonder genoegen heb ik gehoord, wat door den heer Huber is gezegd omtrent de misbruiken, die van het lichter examen worden gemaakt. Op dit oogenblik verkeert het kader in dien toestand, dat daarbij weinig stof kan worden gevonden, om door middel van het lichter examen den officiers-rang te bereiken, doch deze toestand kan veranderen. In verband daarmee zou ik gaarne van den geachten spreker vernemen, of het hem bekend is, dat door de concurrentie van hen, die niet tot het lichter examen moesten worden toegelaten, er aspiranten zijn afgewezen, die werkelijk onder die rubriek behooren.

Ten slotte nog eene opmerking omtrent de wetenschappelijke bijeenkomsten. Wat de heer Huber hieromtrent gezegd heeft, is waar en juist. Maar ik durf toch vragen, of de geachte spreker niet meer een afkeurend oordeel heeft willen uitspreken over den tact, waarmee enkele dezer bijeenkomsten worden geleid, dan wel over die bijeenkomsten zelve?

Ik meen toch dat het bijwonen dier bijeenkomsten, blijkens 's Ministers wensch, facultatief behoort te worden gelaten (*Gelach*); de officieren zijn niet verplicht ze bij te wonen, zoodat deze dan toch inderdaad het karakter van vrije studie dragen.

Nu heeft zeer zeker de vrije studie in de binnenkamer veel waarde, maar ik meen toch, dat die wetenschappelijke bijeenkomsten, waar de officieren, onder behoorlijke leiding, ter bespreking van belangrijke onderwerpen, bijeenkomen, veel nut kunnen stichten, *naast* de studie hier boven bedoeld.

Werden die bijeenkomsten geheel afgeschaft en liet men de zaak afhankelijk van den vrijen wil, dan is het zeer de vraag, of hierdoor de werkelijke studie wel zou worden bevorderd.

De heer VERSPLUCK. Onder al het nuttige en belangrijke, dat wij uit de rede van den heer Huber mochten vernemen, behoort zeer zeker aan het opbouwend gedeelte eene voornamen plaats te worden toegekend. Het zij mij evenwel vergund, juist bij dat opbouwen eenigszins met den geachten spreker van gevoelen te verschillen.

Het groote onderscheid tusschen de opleiding bij de Militaire Academie te Breda en die bij de korpsen, betreft voornamelijk het practisch gedeelte, dat bij deze sterk op den voorgrond treedt, bij gene uit den aard der inrichting op eene andere, meer theoretische wijze wordt beoefend.

De officier uit den troep is gecenseerd, na afgelegd examen, onmiddellijk zij u luitenantdienst te kunnen verrichten en verstand te hebben van de aanraking met den troep; de luitenant afkomstig van de Militaire Academie zal het theoretisch beoefende, onder behoorlijke leiding nog aan de practijk behooren te toetsen. Voor beiden blijft nog zeer veel te leeren over en hoewel al spoedig beider richting één zal worden, zoo zal dit toch tijd kosten, en zoolang die tijd duurt, zal het verschil in opleiding zich doen gevoelen, zonder — zooals de verhouding thans bestaat — den goeden gang van den dienst in den weg te staan. De geachte spreker nu heeft gewezen op het wenschelijke der uitbreiding van het programma van lessen en daarmee gepaard gaande verlenging van studietijd, eindigende in een kamp alwaar voor

den aspirant veel practisch te zien en te leeren valt. Stilzwijgend is hierdoor het thans werkend stelsel van opleiding goedgekeurd en hiertegen heb ik bezwaren.

Tegenwoordig wordt de onderofficier gedurende één, meestal gedurende twee jaren gedetacheerd naar een der twee bestaande hoofdcursussen en gaat dus van den troep weg; door uitbreiding van den studietijd zal die afwezigheid nog verlengd worden, en verdwijnen daardoor de voordeelen, die de opleiding bij de korpsen voor het leger hebben kan; door de detachering bij de hoofdcursussen wordt die opleiding tweeslachtig, als gelijkende in de verte op die bij de Militaire Academie, en in de verte op die bij den troep, welken de gedetacheerde onderofficieren thans maar bij bepaalde gelegenheden te zien krijgen.

Ik ben daarom wel voor eene uitbreiding van het programma, mits het weder op de vroegere wijze — dat is bij het korps — worde beoefend; zoodanige opleiding was in overeenstemming met het doel dat er door bereikt werd: de vorming van practisch bruikbare luitenanten, die onmiddellijk hunne diensten kunnen presteeren en wier wetenschappelijke vorming voldoende gevorderd is, om te worden beschouwd als een vruchtbaren grond voor verdere studie.

De heer HUBER. Het is inderdaad met zeer veel voldoening, dat ik op mijn werk van hedenavond kan ncerzien. Ik eindigde met te zeggen, dat ik mij eenvoudig, laag bij den grond had gehouden, dat ik recht en slecht mijn onderwerp had behandeld en getracht had, de leemten aan te wijzen en de middelen tot herstel aan te geven.

Geen enkele stem nu tot afkeuring van het door mij gesprokene is opgegaan, en ik mag mij er dus in verheugen, dat allen het in hoofdzaak met mij eens zijn.

Overgaande tot eene beknopte beantwoording van de drie genachte sprekers, meen ik er op te kunnen wijzen, dat het groot bezwaar van den eersten spreker ook ten grondslag lag aan mijne voordracht, want ook ik heb als eersten eisch gesteld regeling bij de wet. Zoo daaraan nu wordt voldaan, dan zal het zeker niet moeielijk zijn, in die wet ook te doen opnemen

zulke bepalingen omtrent de eischen, aan de militaire leeraren te stellen, als door den heer Van der Hoeven worden verlangd. Ik wensch hierbij te voegen, dat het leveren van een schets voor zulk eene wettelijke regeling niet lag in mijn programma; ik heb alleen willen wijzen op den wetteloozen toestand en de gevolgen daarvan.

Wat de heer Boogaard gezegd heeft ten aanzien van het onderwijs in de geschiedenis, kan ook dienen als *mijn* antwoord op dit punt van den eersten spreker. Ook ik ben van gevoelen, dat de geschiedenis door ons niet alleen uit een zuiver militair oogpunt moet worden behandeld, zoodat dan ook in dezen tak van onderwijs de militaire leeraars zullen moeten voldoen aan de eischen, door de nieuwe wet te stellen. Waar het de krijgsgeschiedenis betreft, daar is zeker niemand beter tot het geven van onderwijs bevoegd dan de militaire onderwijzer. Dit geldt ook van de aardrijkskunde, die door ons niet alleen uit het gewoon oogpunt moet worden beschouwd, maar vooral ook uit een militair oogpunt. Dit betreft inzonderheid de aardrijkskunde van Nederland en zijne koloniën, met al hunne statistieke gegevens, hunne hulpbronnen van plaatselijken en algemeenen aard, voor zooverre zij ten dienste en ten bate van het leger kunnen strekken.

Ik kom thans tot den tweeden spreker. De heer Boogaard zou wenschen, dat het onderwijs bij de korpsen werd beperkt. Hiermede kan ik mij moeielijker vereenigen. Er zijn mannen onder de onder-officieren — ik heb er reeds op gewezen — die primitief eene slechte opleiding hebben genoten, of wel die als knaap niet hebben willen leeren; maar eindelijk komen zij tot het besef, dat zij toch werken moeten, willen zij niet geheel hun leven ten achter blijven.

Als die menschen zich nu willen aangrijpen, dan gaat het toch moeielijk, hun den weg, om het tot officier te brengen, af te snijden. De leeftijd om tot de academie te worden toegelaten is voorbij, en hun kennis is daarvoor ook in lange niet voldoende.

Nu treden die jongelieden in de gelederen en trachten langs dien weg het tot den officersrang te brengen. Maar wanneer

zij dit dan ook willen, dan ook moet men het onderwijs niet beperken, maar veeleer uitbreiden.

Bovendien, meer dan 20% van die jongelieden bereiken den officiersrang toch niet, maar dan kan men van hen toch nog altijd uitstekende diensten in het mindere kader verwachten. Het zou dus verkeerd zijn, eenige beperking in het onderwijs aan te brengen.

Wat nu het lichter examen betreft, zoo heeft de heer Boogaard gevraagd, of het mij bekend is, dat onder-officieren, die overigens aan de gestelde eischen voldeden, door de concurrentie van hen, die door mij genoemd zijn de „fruits secs van den hoofdcursus," van het lichter examen worden geweerd.

Er is een tijd geweest, dat men daarvoor niet bevreesd behoefde te zijn, nl. toen het examen niet concurreerend was, maar zij, die aan de eischen voldeden, tot officier konden worden aangesteld. Later is de toestand echter veranderd en zoo worden de aspiranten thans gerangschikt volgens hunne wetenschappelijke ontwikkeling, zoodat werkelijk een oud-leerling van den hoofdcursus eene plaats kan innemen, die hem niet toekomt. Zoolang er zich nu geen voldoende aantal van die onder-officieren aanmelden, voor wie het lichter examen eigenlijk is ingesteld, kan dit geen kwaad, maar anders kan dit wel degelijk nadeelige gevolgen voor hen hebben.

Ik kom nu tot het vrij teëre punt van de wetenschappelijke bijeenkomsten. De heer Boogaard vroeg mij, of ik die niet vooral daarom had afgekeurd, omdat het daar meermalen aan behoorlijken tact en leiding zou ontbreken. Ik wil gaarne verklaren, dat ik mij niet zonder lang en ernstig nadenken aan dit onderwerp heb gezet en ook niet, dan nadat ik eerst nauwkeurige inlichtingen, ook van anderen, had ingewonnen. Het is mij daarbij gebleken, dat de wetenschappelijke bijeenkomsten bij de meeste regimenten infanterie, op dezelfde onvruchtbare wijze, als ik in mijne voordracht heb geschetst, worden gehouden. Drie malen per week en meer hebben die bijeenkomsten plaats. Verleden jaar was ik vijfmalen per week verplicht elken morgen zulk eene wetenschappelijke bijeenkomst bij te wonen; er werd dan een

stuk uit het werk van den Heer den Beer *Portugal of Vlaand* voorgelezen, en daarmede ging een kostbare tijd verloren, die anders veel nuttiger had kunnen worden doorgebracht. Bij de andere regimenten, evenals bij het tweede, is dit *mutatis mutandis* eveneens het geval.

Nu wil ik wel gelooven dat, wanneer die bijeenkomsten met zeer veel tact werden geleid en wanneer men ze aangemaak wist te maken, zij dan betere vruchten zouden kunnen dragen, maar wanneer ik zie, dat bij de verschillende korpsen de zaak op dezelfde wijze gaat, dan zal men toch wel moeten toestemmen, dat er iets aan hapert.

Ik voeg hier echter bij, wat ik reeds in mijne voordracht zeide, nl. dat ik geenszins den staf wil breken over de behandeling van zaken, waarvan men een bepaalde studie gemaakt heeft; integendeel, hieruit is zeker voor ieder wat te leeren; maar ik had het oog op de bijeenkomsten in het algemeen, en dan meen ik, bij hetgeen ik daarover heb gezegd, te kunnen blijven.

Of nu het bijwonen dier bijeenkomsten volgens de voorschriften facultatief is, weet ik niet. De algemeene hilariteit gaf daarop reeds antwoord. Maar wat ik wel weet, is, dat dit bij de meeste regimenten niet het geval is. Wel wordt er geen nominaal appèl gehouden, maar men vraagt toch zeer zeker, waarom deze of gene niet present is. En ik zou niet gaarne mankeeren, ook al verveel ik mij daar nog zoo gruwelijk.

De laatste spreker is eigenlijk meer met mij in het strijdperk getreden; ik geloof echter, dat het mij gemakkelijk zal vallen ook hem te weerleggen. De geachte spreker heeft gezegd, dat ik de beide cursussen, te 's Bosch en te Kampen, zou willen behouden. Maar hierin vergist hij zich. Ik heb mij daarover niet uitgelaten. Ik wensch alles aan de wettelijke regeling over te laten, maar ik heb daarbij tevens gezegd, dat, wanneer die regeling er zal zijn, men zeker kan wezen, dat de wet de strekking zal hebben, in het militair onderwijs die verbeteringen aan te brengen, waarin de natie een waarborg zal kunnen zien voor goed en degelijk militair onderwijs.

Dat de onderofficier, die eenigen tijd van zijn korps verwijzend

zal zijn, daardoor iets van zijn prestige zou verliezen, als geroutineerd in den dagelijkschen dienst, dan wanneer hij, onmiddellijk uit het korps komende, den officiersrang zou verkrijgen, is waar; maar daar staat tegenover, dat hij dan als officier veel beter zal zijn gevormd, terwijl, wanneer hij na eenigen tijd weder bij het korps komt, de dienst niet zoo moeielijk is, of hij zal dien wel spoedig weder kennen.

De dienst bij het korps is goed, maar eene afwezigheid van eenige maanden, doorgebracht op het terrein der geestesoefening, zal geen schade doen aan de practische kennis. Bovendien is aan de kennis der dienst door mij zeer veel waarde gehecht. Immers, ik heb verlangd, dat elk studiejaar eindigde met een gewichtigen cursus van practijk, in het beste van het seizoen, en met kennismeming van al wat bij de andere wapens wordt beoefend en welke kennismeming voor den aanstaanden officier van het hoogste nut kan zijn.

De VOORZITTER. Wanneer nu niemand meer het woord verlangt, dan sluit ik de beraadslagingen, onder herhaalde dankzegging aan den geëerden spreker van dezen avond en aan allen, die aan het debat hebben deelgenomen.

De vergadering wordt hierna gesloten.
